

BAHÂRİYE MEVLEVÎHÂNESİ ŞEYHİ HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE-EFENDİ (15 Ekim 1853 – 14 Eylül 1911)⁴⁰⁷

Dr. Timuçin Çevikoğlu
Kültür Bakanlığı Sanatçısı

407 Zekâizâde Ahmed vd., Hüseyn Fabreddin Dede'nin doğum tarihini 10 Muharrem 1271 (3 Ekim 1854 Salı), vefât tarihini ise 21 Ramazan 1329 (15 Eylül 1911 Cuma) olarak vermektedir. Bu tarihler Hüseyn Vassâf'ın Sefine-i Evliyâ'sından alınmış olmalıdır. bk. Mevlevî Âyinleri, c. XVI, f. XXXII, s. 836, Sefine-i Evliyâ, c. V, s. 193 ve 195, Tarih Çevirme Kılavuzu, c. V, s. 164 ve 350; Ayrıca bk. Saadettin Heper 1854–1911 seneleri arasında yaşadığını bildirmektedir. Mevlevî Âyinleri, s. 553; Abdülbâki Gölpınarlı, bestekârın vefât senesini 1911 olarak göstermektedir. Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s. 457; Yılmaz Öztuna da bestekârın doğum tarihini 3 Ekim 1854, vefât tarihini ise 15 Eylül 1911 olarak vermektedir. Türk Müsiki Akademik Klasik Türk San'at Müsiki'si'nin Ansiklopedik Sözlüğü, c. II, s. 285 ve 286; Nazmi Özalp, Hüseyn Fabreddin Dede'nin 10 Muharrem 1271h. (1854m.) senesinde doğup, 1911 senesinde vefât ettiğini bildirmektedir. Türk Müsiki Tarihi, c. II, s. 43, 44 ve 46; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Hüseyn Fabreddin Dede'nin h.1270 (1853) senesi Muharreminin onikinci çarşamba günü Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde doğduğunu bildirmektedir ancak 15 Ekim 1853 tarihine karşılık gelen bu gün Çarşamba değil Cumartesidir. İnal'ın bu tarihi Hüseyn Fabreddin Dede'nin Mecmuâ'sından aldığı anlaşılmaktadır. Hoş Sadâ, s. 192, Müntehabât-ı Fabri, s. 320, Tarih Çevirme Kılavuzu, c. V, s. 161. İnal, vefât tarihi olarak ise 1327 Eylülü'nün birinci perşembesini göstermektedir ki rûmî olan bu tarih 14 Eylül 1911 Perşembe günüdür, buna göre Hüseyn Fabreddin Dede'nin vefâtı hicri tarikle 20 Ramazan 1329 olmalıdır. Hoş Sadâ, s. 202, Tarih Çevirme Kılavuzu, c. V, s. 350; Sezai Küçük, Hüseyn Fabreddin Dede'nin doğumu için Mecmuâ'sında yer alan ve İnal'ın da verdiği tarihi 12 Muharrem 1270/1853 Çarşamba olarak aktarmakta ve dipnotta Sefine-i Evliyâ'da verilen 10 Muharrem 1271/1852 tarihini eklemektedir ancak bu sene 1852 değil 1854 olmalıdır. Küçük, Hüseyn Fabreddin Dede'nin vefât tarihini ise Musavver Nevâsâl-i Osmâni, Sefine-i Evliyâ, Mecmuâ-yı Tekâyâ, İnal ve Muzaffer Erdoğan'ın verdiği bilgilere göre 2 Ramazan 1329-1 Eylül 1327/1911 Perşembe olarak göstermektedir. Burada 20 Ramazanın dizgi esnâsında sebven 2 Ramazan olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Mevlevîliğin Son Yüzyılı, s. 152 ve 162, Tarih Çevirme Kılavuzu, c. V, s. 350.

Giriş

Mevlevîlik tarihinin yakın dönemdeki en önemli şahsiyetlerinden biri olan Bahâriye Mevlevîhânesi Şeyhi Hüseyin Fahreddîn Dede-Efendi, aynı zamanda Klâsik Mûsikîmizin son dönemdeki en büyük üstâdlarındandır.

Hüseyin Fahreddîn Dede, 15 Ekim 1853 – 14 Eylül 1911 tarihleri arasındaki yaklaşık 58 yıllık ömrünü mûsikî ile geçirmiş, icrâcılığı, müzikologluğu, hocalığı ve bestekârlığıyla mûsikî tarihinde seçkin bir yere sahip olmuştur.

Bu çalışmada Hüseyin Fahreddîn Dede'nin hayatı anlatılmakta ve mûsikî yönü üzerinde durulmaktadır.

Hayatı

Bahâriye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddîn Dede, 15 Ekim 1853 tarihinde Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde doğmuştur.⁴⁰⁸

Babası Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi Yenişehirli Hasan Nazîf Dede, annesi Zübeyde Havvâ Hanım'dır. Hüseyin Fahreddîn Dede'nin doğumu babasına mukâbele esnâsında bildirilmiş, o esnâda Hüseyinî Âyin-i Şerîf okunduğundan Nazîf Dede oğluna "Hüseyin" adını vermiştir.⁴⁰⁹

Hüseyin Fahreddîn Dede'nin sikkesi henüz 4 yaşlarında iken, İstanbul'a gelen Mehmed Said Hemdem Çelebi tarafından tekbîrlenmiştir.⁴¹⁰

Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi neyzen Mehmed Said Dede'nin 1853 yılında vefâtı üzerine bu mevlevîhâneye şeyh olan Hasan Nazîf Dede h.1278 (1861-1862) yılında vefât etmiştir. Hüseyin Fahreddîn Dede, o dönemde çelebîlik makâmında bulunan Sadreddîn Çelebi tarafından henüz 7-8 yaşlarında iken babasının yerine şeyh olarak tâyin edilmiştir. Nazîf Dede'nin vefât etmeden önce, Hüseyin Fahreddîn Dede'ye 18 yaşına geldiğinde verilmek üzere teberrüken bir hilâfetnâme düzenlediği kaynaklarda yazılıdır. Ancak Hüseyin Fahreddîn Dede'nin icâzeti, daha sonra Karahisâr Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Kemâleddîn Çelebi ve Kahire Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Azmî Dede

408 Hüseyin Fahreddîn Dede, *Müntehabât-ı Fabri*, s. 320, *İnal, Hoş Sadâ*, s. 192, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, c. V, s. 161.

409 Özalp, a.g.e., c. II, Sayfa 43; Küçük, a.g.e., s. 152 ve 153.

410 Hüseyin Fahreddîn Dede'nin Mecmuâ'daki notunda bu tarih 11 Şevvâl 1273 Perşembe olarak kayıtlıdır, bu tarih 4 Haziran 1857 Perşembe'ye gelmektedir. Hüseyin Fahreddîn Dede, a.g.e., s. 320.

tarafından yenilenmiştir. Şeyhliğe tâyin edildiğinde çocuk yaşta olan Hüseyin Fahreddîn Dede'ye, erginlik çağına gelene kadar Beşiktaş Mevlevihânesi'nin aşçıbaşısı Hacı Râşid Dede vekâlet etmiştir.⁴¹¹

23 Mayıs 1872 tarihinde Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Osman Selâhâddin Dede'nin kızı Fâtıma Aliyye Hanım'la evlenen Hüseyin Fahreddîn Dede'nin bu evlilikten Fâtıma Mü'mine, Hasan Nazîf, Fâtıma Fasiha ve Fâtıma Destinâ adlarında dört çocuğu olmuştur.⁴¹² Cumhuriyet Döneminde yapılan Mevlânâ İhtifâllerinde semâzenbaşılık ve postnişinlik yaparak Mevlevîlik kültürünü temsil eden Selman Tüzün (1905-1995), Hüseyin Fahreddîn Dede'nin, 1906 yılında henüz 24 yaşında iken vefât eden⁴¹³ kızı Fâtıma Fasiha Hanım'ın oğludur.⁴¹⁴

Sultân Abdülazîz 1868 yılında Çırağan Sarayı'nı yeniden yaptırmak için Beşiktaş Mevlevihânesini istimplâk ettirmiş, Hüseyin Fahreddîn Dede, âilesi ve dergâh mensûbları, Maçka'da yeni bir mevlevihâne yapılıncaya kadar iki yıla yakın bir süre Fındıklı'da Karacehennem İbrâhim Paşa'nın konağında ikâmet etmişlerdir.⁴¹⁵

Maçka'daki Mevlevihâneye taşınınca Râşid Dede'nin vekâleti sona ermiş ve Hüseyin Fahreddîn Dede asâleten postnişinliğe atanmıştır. Kaynaklarda Hüseyin Fahreddîn Dede'nin 29 Ocak 1870 tarihinde şeyh olarak ilk mukâbelesini yönettiği yazılıdır.⁴¹⁶

1870 yılında taşınılan Maçka'daki Mevlevihâne de beş yıl kadar sonra, bu

411 Özalp, a.g.e., c. II, Sayfa 43 ve 44; Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285; İnal, a.g.e., s. 192; Küçük, a.g.e., s. 153.

412 Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mecmuâ'sında evlenme tarihi 15 Rebiülevvel 1289 Perşembe olarak yazılıdır. Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 284; Öztuna ise Hüseyin Fahreddin Dede'nin evlenme tarihini 22 Haziran 1872 olarak vermektedir. a.g.e., c. I, s. 285.

413 Hüseyin Fahreddin Dede, kızının genç yaşta vefât etmesi üzerine uzunca bir mersiye yazmıştır. Bu mersiye, Mecmuâ'sında bulunmaktadır. Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 293, 294, 295 ve 296.

414 Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 281; Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285.

415 Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mecmuâ'sında bu tarih 27 Şevval 1286 Çarşamba olarak vermektedir ancak bu tarihe karşılık gelen gün, 29 Ocak 1870 Cumartesidir. Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 281.

416 Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mecmuâ'sında bu tarih 18 Rebiülevvel 1294 Çarşamba olarak verilmektedir ancak bu tarih 2 Nisan 1877 Pazartesi gününe gelmektedir. Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 281.

kez bir askerî kışla yaptırılmak üzere istimlak edilince, Hüseyin Fahreddin Dede, âilesi ve dergâh mensûbları yine iki yıla yakın bir süre, Nazif Dede'nin müntesiblerinden Hatab Emîni Hüseyin ve Mustafa Efendi'lerin Eyüpsultân Bahâriyesi'ndeki yalılarına yerleşmişlerdir. Nihâyet 1877 yılında Bahâriye Mevlevihânesi'nin yapımı tamamlanmış ve dergâh taşınmıştır.⁴¹⁷

Hüseyin Fahreddin Dede, babası Beşiktaş Mevlevihânesi Şeyhi Hasan Nazif Dede ile bu Mevlevihânenin babasından önceki şeyhi Mehmed Said Dede'nin nâşlarını Beşiktaş Mevlevihânesi'nden Maçka'ya ve oradan da Bahâriye Mevlevihânesi'nin türbesine nakletmiştir.⁴¹⁸

Âniden beliren ve bir gün süren rahatsızlığı sonucu 14 Eylül 1911 tarihinde vefât eden Hüseyin Fahreddin Dede, Eyüpsultân Câmii'nde kılınan cenâze namazının ardından, Bahâriye Mevlevihânesi'ne, babası Nazif Dede'nin sağ yanına defnedilmiştir.⁴¹⁹

Hüseyin Fahreddin Dede için Üsküdarlı Tâl'at Bey'in düşürdüğü mücevher tarihi:

Gitdi Hüseyin_Efendî dergâh-ı zu'l-Celâl'e (1329).

Rüşdi Bey'in tarih mısraı:

Gitdi irfân-î güher, ey-vah Hüseyin-î Mevlevî (1329).

Manisalı İbrâhim Zuhûri Dede'nin tarih mısraı:

Dâr-ı Cennet'de Hüseyin_ olsun, Ali'nin hem-demî (1329).

İsmet Bey'in tarih mısraı ise:

417 Hüseyin Fahreddin Dede Mecmuâ'sında babası Hasan Nazif Dede'nin nâşının h.1285 senesinde Beşiktaş Mevlevihânesi'nden Maçka'ya, h.1292 senesinde de Maçka'dan Bahâriye'ye nakledildiğini bildirmektedir. Said Dede'nin nâşının Bahâriye'ye nakledildiğini belirtmektedir. Hüseyin Fahreddin Dede, a.g.e., s. 316 ve 313.

418 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285; Osmânzâde Vassâf, a.g.e., c. V, s. 195; Küçük, a.g.e., s. 162; Özalp, Hüseyin Fahreddin Dede'yi muayene eden doktorun koleradan şüphelenerek Mevlevihâne'nin karantinaya alınmasını istediğini, bundan büyük bir telaşa kapılan Dede'nin ertesi gün vefât ettiğini bildirmektedir. a.g.e., c. II, s. 44.

419 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285.

Aşk-ı Mevlânâ ilê gitdî Hüseyin-î Mevlevî (1329)'dir.⁴²⁰

Kişiliği

Hüseyin Fahreddîn Dede kaynaklarda, güzel yüzlü, nûrânî çehreli, nüktedân ve âhenkli ifâdelerle muhatabını kendisine hayrân bırakan zarîf ve ârif, insan güzeli bir mevlevî olarak tanıtılır.⁴²¹

İnal, Hüseyin Fahreddîn Dede'yi şöyle anlatıyor: “*O, dergâhta, Mevlânâ'nın gezen rûhu; İtri'nin, Kutbünnâyî Osman Dede'nin nağmeleri idi.*”⁴²²

Özalp, Hüseyin Fahreddîn Dede'yi “*alçak gönüllü, asil, etkili ve güzel konuşan, güzel yüzlü, nüktedân, eli açık, hayırsever, şeybliğin bütün inceliklerini nefsinde toplamış bir kimse*” olarak tarif ederek tasavvuf ilminde ve Mesnevî okumadaki ustalığından bahsetmekte, Mevlevîhânedede mûsikî, tasavvuf, Fransızca ve Mesnevî dersleri verdiğini anlatmaktadır.⁴²³

Veled Çelebi, hâtıralarında Hüseyin Fahreddîn Dede'yi “*orta boylu, dolgun çehreli, sarışın, sarı sakallı ve çok bıyıklı*” diye tarif etmekte, Dede'nin gerek tarikat ve ilim çevrelerinde, gerekse devlet erkânı nezdinde önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir.⁴²⁴

Öztuna ise Hüseyin Fahreddîn Dede'yi “*kumral sakallı, beyaz tenli, orta boylu, pos bıyıklı, yüzünde üç iri benli, gözlüklü, yakışıklı bir adam*” olarak tarif ederken, “*mütevâzı, nâzık, çekingen, yumuşak huylu, terbiyeli, nüktedân, iyi konuşur, cömert ve hayırsever*” olarak nitelemektedir.⁴²⁵

Hüseyin Fahreddîn Dede'nin şeyh olduğu dönemde her türlü siyâsetten uzak duran Bahâriye Mevlevîhânesi, devrin önemli bir kültür ve sanat merkezi hâline gelmiş, ziyâretçilerle dolup taşmıştır.⁴²⁶

Hüseyin Fahreddîn Dede, dergâhın kudûmzenbaşısı Ârif Dede'nin vefâtı üzerine devrin en büyük mûsikî üstâdı olan hocası Mehmed Zekâî Efendi'yi, çile

420 İnal, a.g.e., s. 192; *Küçük*, a.g.e., s. 159.

421 İnal, a.g.e., s. 192.

422 Özalp, a.g.e., c. II, Sayfa 46.

423 *Küçük*, a.g.e., s. 159 ve 160.

424 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 286.

425 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 286.

426 Öztuna, a.g.e., c. II, s. 516.

çıkarmadığı hâlde “dede” ünvanı vererek kudûmzenbaşılığa getirmiştir.⁴²⁷ Ayrıca, Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Celâleddîn Dede’nin aracılığıyla yine devrin en kudretli neyzenlerinden biri olan Galata ve Üsküdar Mevlevîhâneleri neyzenbaşısı Azîz Dede’yi dergâhın neyzenbaşılığına getirmiştir.⁴²⁸

Bahâriye Mevlevîhânesi’nin devrin önemli bir mûsikî merkezi hâline gelmesinde, Zekâî ve Azîz Dede’lerin hiç şüphesiz büyük katkıları olmuştur. Dergâhın bir diğer neyzenbaşısı olan Sâlih Dede de devrinin en kudretli neyzenlerinden biridir. Aynı zamanda Hüseyin Fahreddîn Dede’nin ney hocalarından biri olan Sâlih Dede, Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi neyzen Said Dede’nin üvey kardeşi ve Neyzen Yusuf Paşa’nın üvey amcasıdır.

İnal’ın da önemle işaret ettiği gibi, Mevlevîhânelerde dinî eserlerin yanı sıra mûsikî sanatımızın şâheserlerinden kârlar, murabba’lar, nakışlar, semâiler ve şarkılar gibi Türk mûsikîsi formlarının bütün çeşitleri meşk edilirdi. Bahâriye Mevlevîhânesi’nde haftada iki gün kurulan mûsikî meclislerinde dönemin en önemli mûsikîşinâsları fasıllar meşk ederlerdi. Bu fasıllara Hüseyin Fahreddîn Dede’nin yanı sıra hocası Zekâî Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Celâleddîn Dede, Galata Mevlevîhânesi şeyhi Atâullah Dede, Taşlıburun Dergâhi şeyhi Sâdeddîn Efendi, Hâfız Şevki Bey, Ortaköylü (Medenî) Azîz Efendi, Tanbûrî Kemâl Bey, Yeniköylü Hasan Efendi, Bolâhenk Nûrî Bey, Suphi Ezgi, Rauf Yektâ Bey, Tophâneli Sabri Bey, Dârüşşafakalı Muallim Kâzım Bey (Uz), Belediye muhasebecilerinden Sâdık Bey, Müstantik (Sorgu Hâkimi) Avnî Bey katılırlardı. Muzikalı (Muallim) İsmâil Hakkı Bey ve Zekâî Dede’nin torunu Münir (Kökten) de dergâhın müdâvimlerindendi.⁴²⁹

Hüseyin Fahreddîn Dede’nin nüktedân kişiliğinin Bahâriye Mevlevîhânesi’ne bütünüyle yansıdığı anlaşılmaktadır. İnal’ın naklettiklerine göre, o dönemde dergâhta yalnız mûsikî sohbetleri değil, tasavvufî, edebî sohbetler de yapılır, bu sohbetlere çoğu zaman şakalar karışırdı. Dergâh’ın selâmlık dairesinde kurulan mûsikî meclislerinin birinde Hâfız Şevki Efendi, Hacı Ârif Bey’in “Bir gonceye bir hâre nigâh_eyledi bülbül” mısra’ı ile başlayan Karcıgar şarkısını okuyordu. Hüseyin Fahreddîn Dede’nin sık sık şakalaştığı Gelibolulu Çerkes Ahmed Dede de dinleyenler arasındaydı. Hâfız Şevki Efendi, “Mâtem-zede zannetti görüp dūd-i siyâhın” olan meyân mısra’ını hatırlayamayınca, Hüseyin

427 İnal, a.g.e., s. 95; Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, c. II, s. 506; Özalp, a.g.e., c. I, s. 645.

428 İnal, a.g.e., s. 197.

429 Gölpinarlı, a.g.e., s. 211.

Fahreddîn Dede, bu mısra'ı “Ahmet Dede zannetti görüp sivri külâhın” olarak hatırlatmıştı. Dergâhta, çilesini doldurup “dede” olarak anılanlar içinde hattat, şâir, oymacı, mûsikîşinâs, boncukla bezenmiş kurşun yüzükler yapan ve nâdide güller yetiştiren mevlevî dervişlerinin yanı sıra çok tuhaf ve garip kimseler de bulunmaktaydı.⁴³⁰

Gölpınarlı'ya göre Hasan Nazif Dede bir bektâşiden daha aşırı alevîdir. Hüseyin Fahreddîn Dede, her ne kadar babasını küçük yaşta kaybetmiş ve ondan bu konuda yeterince feyz alamamışsa da yetiştiği dergâhın havası ona babasının meşrebini kazandırmış, babasından devraldığı mirası daha da zenginleştirerek, Bahâriye Mevlevîhânesi'ni, âdetâ “Bektâşi-Melâmî meşrep Mevlevîlerin merkezi” hâline getirmiştir. Nazif Dede ile başlayan Ehlibeyt yanlısı tasavvufî anlayış, daha sonra Hüseyin Fahreddîn Dede'nin oğlu Küçük Hasan Nazif Dede ile de devam etmiştir.⁴³¹

Eğitimi ve Mûsikî Öğrenimi

Hüseyin Fahreddîn Dede'nin eğitimine özel ilgi gösterilmiştir. İlkokuldan sonra Beşiktaş Rüşdiyesi'ni bitirmiş ve Mevlevîhâne'de özel eğitim görmüştür. Ablasının eşi büyük şâir Yenişehirli Avnî Bey'den tasavvuf, Vezir Sâmi Paşa'dan Mesnevî; daha sonra kayınpederi olan Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Selâhaddîn Dede'den ve Manisalı Hüseyin Hilmî Efendi'den Arapça, Hindli İskender Efendi ve Belhli Abdülfettâh Efendi'den Farsça, yine Hindli İskender Efendi'den Fransızca; Büyük Dede Efendi'nin öğrencileri Yağlıkçızâde, Mutâfzâde ve Zekâî Dede'den mûsikî, neyzenbaşı Sâlih Dede, Neyzen Yusuf Paşa, Şeyh Abdülhalîm Efendi'den ney, nazariyat, Hamparsum notası, dînî ve diğer repertuar ile Muzika-yı Hümâyûn mensûblarından flütist Hacı Râtîb Efendi'den Batı Mûsikîsi ve Batı notası öğrenmiştir.⁴³²

430 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285, 286, 586, 587, 624 ve 626; Özalp, a.g.e., c. II, Sayfa 44 ve 45; Ayvazoğlu, Ney'in Sırrı, s. 33; İnal, a.g.e., s. 192.

431 Nevsâl-i Osmânî'den nakleden İnal, a.g.e., s. 200 ve 201.

432 “(...) Neyzenlikteki iktidar-ı fevkâlâdeleri dinliyenlerin malûmu olup ruhnevâz, hazîn ve gayet kıvrak nağmeleriyle sımah-ı dil ü câne lâhutî bir tesir-i câzibedâr ifâza ederler idi, savt-ı lâtifleri ise enfâs-ı kudsiyeleri gibi müessir olduğundan kendilerine mahsus bir edâ-yı dilnişin ile nağme-serâ oldukları vakit hissedâr-ı zevk-i mânevî olan erbâb-ı vecd ü hâl rûhlarının avâlim-i ulviyeye doğru yükseldiğini duyarlar idi.” Aktaran İnal, a.g.e., s. 201 ve 202.

Rauf Yektâ Bey, Hüseyin Fahreddîn Dede'nin Mutâfzâde Hacı Ahmed Efendi'den meşkettiği nâdir mûsikî eserleri arasında Kutbünnâyî Osman Dede'nin Mi'râciye'sine dikkat çekmektedir. Bu şâheserin Hüseyin Fahreddîn Dede'nin Mutâfzâde'den meşk ettiği hâlinin diğer icrâ edilenlerden çok farklı olduğunu belirterek, Hüseyin Fahreddîn Dede'nin bu muhteşem eseri Nevâ Bahri hariç olmak üzere, Zekâi Dede'nin torunu Münir Bey (Kökten) ve Taşlıburun Dergâhı şeyhi Sâdeddîn Efendi'ye meşkettiğini söylemektedir.⁴³³

İcrâcılığı

Rauf Yektâ Bey, Hüseyin Fahreddîn Dede'nin neyzenliği ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Neyzenlikteki olağanüstü kudretleri, rûhları okşayan hüzünlü ve kıvrak nağmelerle cân ve gönül kulağını ilâhî bir etkiyle doldururdu. Yumuşak ve güzel sesleri ise, kutsal nefesleri gibi etkileyiciydi; kendine özgü, gönüle yerleşen tavırları ile nağmeye başladıklarında aşkla coşup kendinden geçmiş hâl ehli kişiler bu mânevî zevke ortak olur, rûhlarının yüce âlemlere yükseldiğini hissederlerdi”.⁴³⁴

İnal ise Hüseyin Fahreddîn Dede'nin neyinden çıkardığı sesin asâletini artık hiç bir neyzenin duymanın mümkün olmadığını ve o ilâhî sesin artık yok olduğunu söylemektedir.⁴³⁵

Öztuna, Hüseyin Fahreddîn Dede'nin Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sonra, son asırda yetişen neyzenlerin en iyisi olarak kabul edildiğini söylemekte, fosurtusuz, aynı zamanda fevkalâde müzikalite ile yüklü virtüözlüğünün eşsizliğini vurgulamakta, tanbûr da çaldığından, sesi ve okuyuşunun güzelliğinden ayrıca klâsik repertuara hâkimiyetinden bahsetmektedir.⁴³⁶

Özalp, Hüseyin Fahreddîn Dede'nin güçlü bir saz ve söz icrâcısı, neyzenlikte ve hânendelikte çağının gerçek bir ustası olduğunu, o dönemlerde onun kadar güzel ney üfleyen bir başka sanatkârın daha olmadığını ifade etmekte, neyzenliğinin yanında tanbûr da çaldığını belirtmektedir. Hüseyin Fahreddîn Dede'nin hâfızasında sakladığı eserlerin çokluğu ve sağlamlığı ile ünlü olduğunu ekleyen Özalp, Mi'râciye'yi tam olarak bilen bilgin bir musikîşinâs olduğuna dikkat çekmektedir.⁴³⁷

433 İnal, a.g.e., s. 192.

434 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 286.

435 Özalp, a.g.e., c. II, s. 45.

436 Aktaran Özalp, a.g.e., c. II, s. 45.

437 Aktaran İnal, a.g.e., s. 193 ve 194.

Suphi Ezgi ise Hüseyin Fahreddin Dede'nin çok güzel ney üflediğini, tak- simlerinde kusursuz, falsosuz, olağanüstü güzellikte cümleler kurduğunu söylemektedir.⁴³⁸

Kaynaklardan Hüseyin Fahreddin Dede'nin Batı Müziği ile de meşgul oldu- ğunu öğreniyoruz. Yeğeni Hüseyin Avni Aktuç anlatıyor: “*Hâlâ gözümün önün- dedir, on yaşında kadar vardım; bir yaz günü idi. Bahâriye Mevlevîhanesi'nin gü- neşle dolu sofalarında, iki billur ses dolaşıyor, lâkin bu ses kimseyi alâkadar etmi- yordu. Çünkü ne bir âyin, ne bir kâr, ne de bir beste idi. Şeyh Hüseyin Efendi ile dergâhın müdavimlerinden ve Muzika-i Hümayûndan mütekait Hacı Râtip Bey, bu iki mübârek simâ, bir nota defterinin başında, ikisi de ayakta, dayım nusfiye, Hacı Râtip Bey de flüt ile hiç duymadığım nağmelerle dolu bir hava çalıyorlardı. Bu ufak konser bitmişti. Hüseyin Efendi bana dönerek; ‘Oğlum! bu çaldığımız hava ne- dir, biliyor musun?’ dedi. Sustum, ‘Tabii bilmezsin, hem nereden bileceksin, bu çal- dığımız hava alafranga müsikiden bir parçadır. Meşhur, Şopen denilen değerli bir zâtın yaptığı bir bestedir. Şimdi sen onları anlayamazsın, sonradan belki öğrenir- sin, bunlar güzel şeylerdir’ dedi.”⁴³⁹*

264 Aktuç, Neyzen Emîn Dede'yi ilk defa dayısı Hüseyin Fahreddin Dede'nin kütüphâneli odasında gördüğünü belirterek, “*Emin Dede, şeyhi Hüseyin Dede Efendi nây üflerken vevde gelir, sandalyeden kalkar, yere oturur, dizlerini öper, o bü- yük üstâdi hayrânlıkla dinlerdi*” diyor.⁴⁴⁰

Öğrencileri ve Mûsikî Sanatına Hizmetleri

Hüseyin Fahreddin Dede'nin en önemli hasletlerinden birinin öğretme sevgisi ve gayreti olduğu nakledilenlerden anlaşılmaktadır.

Özalp, Hüseyin Fahreddin Dede'nin vefâtına kadar bildiğini öğretmeye devam ettiğini söylemektedir.⁴⁴¹

Gerçekten de mûsikî sanatına yaptığı hizmetin büyüklüğü, öğrencilerine ba- kılınca hemen anlaşılabilir. Öğrencileri arasında Hüseyin Sâdeddin Arel, Sup- hi Ezgi, Rauf Yektâ Bey, Zekâizâde Hâfız Ahmed Irsoy, Muallim Kâzım Uz, Muallim İsmâil Hakkı Bey, Musullu Hâfız Osman Efendi, Zekâi Dede'nin

438 İnal, a.g.e., s. 177.

439 Özalp, a.g.e., c. II, s. 45.

440 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285; Özalp, a.g.e., c. II, s. 31, 46, 73, 74, 119, 172, 339, 604.

441 İnal, a.g.e., s. 177; Özalp, a.g.e., c. II, s. 178.

torunu Münir Kökden, Nûrullah Kılıç, Neyzenbaşı Cemâl Dede⁴⁴², Neyzen Emîn Dede (Yazıcı) ⁴⁴³, Tophâneli Mehmed Sabri Bey, Abdülkâdir Töre, Refik Tâl'at Alpman, Neyzen İhsan Aziz Bey, yeğeni Hüseyin Avni Aktuç, Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede⁴⁴⁴, Zekâizâde Ahmed Nûreddin Bey, Telgraf Nezâreti memurlarından Râşid Efendi ve Dr. Ârif Bey⁴⁴⁵, Şeyh Rızâ Efendi⁴⁴⁶ ve Ahmed Avni Konuk sayılabilir.⁴⁴⁷

Hüseyin Fahreddin Dede'nin her biri birer büyük değer olan öğrencileri, mûsikî sanatımıza son dönemde en büyük hizmetleri yapan şahsiyetlerdir.

Hüseyin Fahreddin Dede, çok iyi eğitim görmüş entelektüel bir kişi olarak Arapça, Farsça ve Fransızca bilmesi sayesinde hem Türk müziği ile ilgili eski kaynakları hem de Batı müziği ile ilgili kaynakları inceleyebilmiş, mûsikî sanatı ile ilgili ilmi çalışmalar yapabilmıştır. Müsikimizin geçmiş ile ilgili bugün elimizde bulunan hemen her şeyi, Hüseyin Fahreddin Dede'nin öğrencilerine borçlu olduğumuzu söyleyebiliriz. Bilhassa Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede ve Galata Mevlevihânesi şeyhi Atâullah Dede ile birlikte yaptığı çalışmalar, öğrencilerinin de bu konu üzerine eğilmelerine yol açmış, bugün mûsikî geçmişimizle bağımızı sağlayan kaynak eserlerin yazılmasını sağlamıştır. Rauf Yektâ Bey, Hüseyin Sâdeddin Arel, Suphi Ezgi, Abdülkâdir Töre ve diğerlerinin nazariyat çalışmaları ile Zekâizâde Ahmed Irsay, Muallim İsmâil Hakkı Bey, Ahmed Avni Konuk, Neyzen Emîn Dede (Yazıcı) ve diğerlerinin mûsikî eserlerini günümüze ulaştıran çalışmaları bu bağlamda değerlendirilebilir.⁴⁴⁸

442 Özalp, a.g.e., c. II, s. 29, 122, 169, 174, 211 ve 648.

443 *Nevsâl-i Osmâni'den nakleden Küçük, a.g.e., s. 158.*

444 *Bu bilgiyi Küçük vermektedir. Ancak kaynak olarak gösterdiği Ergun'un Türk Müsikisi Antolojisi'nin 505. sayfasında bu bilgiye rastlanmamıştır. Küçük, a.g.e., s. 393.*

445 *Barkçin, Ahmed Avni Bey'in müsikî hayatında rol oynayan dört üstâd arasında Hüseyin Fahreddin Dede'yi de saymakta ve Hüseyin Fahreddin Dede'den nazariyat öğrendiğini belirtmektedir. Barkçin, Ahmed Avni Konuk, s. 46; Küçük, a.g.e., s. 393.*

446 Özalp, a.g.e., c. II, s. 24 ve 45; Öztuna, a.g.e., s. 285 ve 286; Küçük, a.g.e., s. 387 ve 395.

447 Özalp, a.g.e., c. II, s. 45; Öztuna, a.g.e., c. I, s. 286.

448 *Münthebât-ı Fabri, yay. haz.: Prof. Dr. Mehmet Akkuş, Dr. Abdülmecit İslamoğlu, Dr. Abdurrahman Adak, Mevlânâ Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara, 2010.*

Eserleri

Hüseyin Fahreddîn Dede, mûsikînin yanında şiirle de meşgul olmuş, “Fahri” mahlası ile yazdığı şiirlerini bir divanda toplamıştır. Farsça ve klâsik yoldaki şiirlerinin toplandığı bu divanda çoğunlukla Hz. Peygamber, Ehlibeyt ve Hz. Mevlânâ ile ilgili konular işlenmiştir.⁴⁴⁹

Ayrıca mevlevî şeceresine ait “Silsile-Nâme” adlı bir mecmû’ası ve kendi el yazısı ile yazdığı Mevlevîlikle ilgili bir başka mecmû’ası vardır. Öztuna, Mevlevîlik hakkındaki mecmû’asının eşinin yeğeni olan Rûsûhî Baykara’da olduğunu bildirmektedir. Rûsûhî Baykara’dan Abdülbâkî Gölpinarlı’ya ve oradan Mevlânâ Müzesi Kütüphânesine geçen, Mevlânâ Müzesi Yazmaları nu. 7467’de kayıtlı bu mecmû’a yayına hazırlanmıştır.⁴⁵⁰ Hüseyin Fahreddîn Dede, bir anlamda günlüğü olan bu mecmû’ada yaşadığı önemli olayları tarihleri ile beraber not etmiş, ayrıntı gerektiren olayları kısaca yazmıştır. Bu mecmû’a ile birlikte aynı numarada kayıtlı olan bir diğer küçük risâlede ise Beşiktaş Mevlevihânesi’nin şeyhlerini anlatmaktadır.

Bunlardan başka “Risâle-i Sipeh-sâlâr be-Menâkıb-i Hudâvendigâr”ı Farsça’dan nazmen tercüme etmiş ancak bu eseri vefâtında, kolera şüphesi nedeniyle diğer eşyasıyla beraber yakılmıştır.⁴⁵¹

Mûsikî Eserleri ve Bestekârlığı

Yüksek bir bestekâr olan Hüseyin Fahreddîn Dede, Köçek Derviş Mustafa Dede, Ali Nutkî Dede, Nâsir Abdülbâkî Dede, Künhî Abdürrâhîm Dede, Mehmed Celâleddîn Dede ve daha pek çoğunu sayabileceğimiz büyük mevlevî bestekârlar gibi aslında bestecilikle çok da meşgul olmamıştır. Burada saydığımız isimlerin tümünün mevlevî şeyhi olması dikkat çekicidir. Kutbünnâyî Osman Dede ise bu konuda bir istisnâdır.

449 Öztuna, a.g.e., c. I, s. 286.

450 Zekâtzâde Ahmed vd., *Acemaşîrân Âyîn-i Şerif’in ilk icrânının 14 Receb 1302 Çarşamba (29 Nisan 1885 Çarşamba) günü Bahâriye Mevlevihânesi’nde yapıldığı bildirmektedir (Zekâtzâde Ahmed vd., a.g.e., c. XVI, s. 836); Ergun, Acemaşîrân Âyîn-i Şerif’i XIX. yüzyılda bestelenen âyinler arasında göstermektedir (Ergun, a.g.e., c. II, s. 724); Öztuna, Acemaşîrân Âyîn-i Şerif’in ilk mukâbelesinin 29 Nisan 1885 tarihinde yapıldığını bildirmektedir (Öztuna, a.g.e., c. I, s. 285 ve 286); Özalp de Acemaşîrân Âyîn-i Şerif’in ilk icrânının 1885 senesinde yapıldığını bildirmektedir (Özalp, a.g.e., c. II, s. 43, 44 ve 46).*

451 İnal, a.g.e., s. 193.

Hüseyin Fahreddîn Dede'nin, eldeki kaynaklarda kayıtlı 12 eserinden, 7'sinin notalarına ulaşılabilmektedir. Bu 7 eserin 4'ü saz eseri, 3'ü ise sözlü eserdir.

Notalarına ulaşılabilen saz eserleri, Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Celâleddîn Dede'nin Dügâh Âyîn-i Şerîfi için bestelediği aynı makâmdaki Âyîn Peşrevi (Dügâh Devrikebîr Devr) ve Düyek usûlüyle bestelediği iki hâneli Hicâzeyn Peşrev ile Müsteâr ve Hüseyinî makâmlarından bestelediği sazsemâleridir. Sözlü eserleri ise, Nedîm'in şiiri üzerine bestelediği Hisârbûselik Curcuna Şarkı, Fuzûlî'nin şiiri üzerine bestelediği Hümâyûn Sengînsemâî Şarkı ve mûsikî sanatımızın şâheserlerinden Acemaşîrân Mevlevî Âyini'dir.

Bu eserler incelendiğinde Hüseyin Fahreddîn Dede'nin bestekârlık sahasındaki kudreti açıkça görülebilir.

1. Dügâh Devrikebîr Âyîn Peşrevi (Dügâh Devr)

2. Hicâzeyn Düyek (Cânkurtaran) Peşrev

3. Müsteâr Sazsemâisi

4. Hüseyinî Sazsemâisi

5. Hisârbûselik Curcuna Şarkı - Söz: Nedîm

Yetmez mi sanâ bister_ü bâlîn(i) kucâğım

6. Hümâyûn Sengînsemâî Şarkı - Söz: Fuzûlî

Âh_eylediğim gonca-i handânın_çindir

7. Acemaşîrân Mevlevî Âyini - Söz: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hz.

Hüseyin Fahreddîn Dede'nin hiç şüphe yok ki önemli eseri Türk mûsikîsi repertuarının en önemli eserlerinden biri olan Acemaşîrân Âyîn-i Şerîfi'dir. Bu âyîn-i şerîfin ilk icrâı 29 Nisan 1885 Çarşamba günü Bahâriye Mevlevîhânesi'nde yapılmıştır.⁴⁵²

Bu şâheser hakkında İnal şunları söylemektedir: “Acemaşîrân Âyîn-i Şerîfi Mevlânâ aşıklarını heyecanla titreten, gözyaşları döküren muazzam bir eserdir. (...) Bu âyinde nağmelerin mânâ ile olan insicâmına hayrân olmamak kâbil değildir. Üçüncü selâmda Yürüksemâî usûlü ile bestelediği, ‘Ez evveli imrûz çü aşûf-

te vü mestim' mısraı ile başlayan kıt'a en katı rûhları bile yumuşatır. 'Yek lâhza belâ nûsı gami aşkı kâdimem' mısraındaki Hicâz pasajı bir mûsiki hârikası, bir hicrânın feryâdıdır. Bu eserdeki lâhîn selâseti «beste-i kadim» denilen bestekârı meçhûl âyinlerin ruhnüvâz bir zeyli denecek kadar kuvvetlidir.”

“Son asırlarda Türk mûsikisinin konservatuvvarları, hiç şüphesiz ki mevlevihânelerdir. Başta Yenikapı Mevlevihânesi olmak üzere Galata ve Bahâriye mevlevihâneleri Türk mûsikisinin amelî ve nazarî sahasındaki tatbikâtının icrâ edildiği feyizli topluluklardı. Şimdiye kadar üzerinde hakikî ve ilmî bir değerlendirme yapılmayan ve Türk mûsikisinin tarih bakımından en kuvvetli en sanatlı kısımlarından biri olan Mevlevî Âyinleri, bu ölmez parçalar, mevlevihânelerin hücrelerinde, selâmlık dairlerinde meşk edilir ve oradan tatbikî sahaya, semâhâneye intikâl ederdi. Mevlânâ'nın şiiirleriyle sâir mutasavvîfenin Farsça ve Arapça yazılmış şiiirlerinden, muhtelif makâm ve muayyen ika'larda bestelenen Mevlevî Âyinleri ve onun şekil ve husûsiyetlerinin örnekleri bulunan ve Beste-i kadim denilen, bestekârları meçhûl âyinlerden sonra, bestekârları mâlûm ilk mevlevî eserleri Derviş Mustafa'nın Bayâtî Âyini ile Itrî'nin Segâh Âyini ve Kutbünnâyî Osman Dede'nin âyinleridir. Buhûrizâde Itrî'den sonra Üçüncü Selim devri bestekârları da Mevlevî Âyinleri bestelemek hususunda âdeta müsâbakaya giriştiler, türlü makâmlardan âyinler yapıldı. Mevlevî tarikatına mensûb Pâdişâha hoş görünmek gâyesiyle yapılan bu âyinlerin çoğu tutunamadı. Az zamanda söndü. Çünkü ateş hafıftı. Mevlânâ'nın mânevî nefesi ile alevlenmiş değildi. İmdâda meşhûr Dede Efendi ile Zekâî Efendi yetişti. Mevlânâ'dan aldıkları ilhâm ile besteledikleri âyinler dâima kudret ve değerini muhafaza etti. Velhâsıl bu âyinlerin tarihi de Bahâriye Mevlevihânesi şeyhi Hüseyin Fabreddin Efendi'nin Acemaşîrân makâmından bestelediği ölmez eseriyle sona erdi.”

Rauf Yektâ Bey ise Hüseyin Fahreddin Dede'nin bestekârlığı ve özellikle Acemaşîrân Âyîn-i Şerîf hakkında şunları söylemektedir: “Acemaşîrân makâmında besteledikleri âyîn-i şerîf bestekârlık ince sanatında ne kadar ileri gittiklerini ispata yeterlidir. Hele bu âyîn-i şerîfin Devrikebir usûlündeki bölümünü -birinci usûlün son bulmasıyla nağmelerin kesilmeyip ikinci usûl ile beraber sona ermesi gibi- cidden kimsenin geçmediği bir yoldan, özgün bir şekilde bestelemeleri, buluş düşüncesine ve yenilikçi anlayışa sahip mûsiki dâhîlerinden olduklarını gösterir. Bir gün irfân ile dolu huzarlarında âyîn-i şerîfin bu bölümündeki güzellik ve ustalıktan söz edilince, 'Öyle bir şey olmuş ise de bilerek değil, tesâdüfen olmuştur...' diyerek geçiştirmişlerdi; ben de cevâben, alçakgönüllülük gösterdiklerini, usûlün gelenekten gelen tavrını kesinlikle bozmamakla beraber, tamamıyla farklı ve renkli bir tarz ortaya koyan bu

başarılarının özellikle kutlanmaya değer olduğunu söylemişim.⁴⁵³ (Hüseyin Fabreddin Dede'nin) daha birçok hatırı sayılır müzik eserleri vardır. Bu eserlerden kayınbiraderleri Yenikapı Mevlevihânesi'nin eski postnişini merhûm Şeyh (Mehmed) Celâleddin Efendi'nin Dügâh Âyin-i Şerifi için besteledikleri kıymetli peşrev, eşine ender rastlanır hayret verici güzellikte bir eserdir. Pek sevdikleri Karcıgar makâmından mükemmel bir kâr bestelemişlerse de notaya almadıkları için kaybına üzülmekten başka bugün bir şey yapılamaz. Bununla beraber asıl üzüntü verici kayıp, (Hüseyin Fabreddin Dede) gibi devrin gerçek âriflerinden olan bu yüce şahsın böyle birdenbire beklenmedik bir şekilde ebedî kayıptır ki, insan-ı kâmil yetiştirmekte pek ihmalcî olan günümüz için yerinin doldurulması zor olan büyük kayıplardandır.⁴⁵⁴

453 Hüseyin Fabreddin Dede'nin Acemaşîrân Âyin-i Şerifi'nden önce bestelenen âyin-i şerifler incelendiğinde, Beste-i Kadîm Pencgâh, Köçek Dervîş Mustafa Dede'nin Bayâtî, Eyyûbî Hüseyin Dede'nin Nühüft, Hâfız Abdürrahîm Şeydâ Dede'nin Irâk, Künbî Abdürrahîm Dede'nin Hicâz, Musâhib Seyyid Ahmed Ağa'nın Nihâvend, Bursalı Sâdk Efendi'nin Bestenigâr, Hammâmîzâde İsmâil Dede'nin Sabâ, Nevâ, Hüzzâm ve Ferahfezâ, Nakşî Dede'nin Şedarabân, Zekâî Dede'nin Mâye ve İsfahân, Ahmed Hüsameddin Dede'nin Râhatülervâh Âyin-i Şeriflerinde aynı vezindeki (Remel, fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün) beyitlerin aynı usûlle ve her mısraın iki ölçüde tamamlandığı dağılımlarla bestelendikleri görülmektedir. Bu eserlerden Beste-i Kadîm Pencgâh, Eyyûbî Hüseyin Dede'nin Nühüft, Künbî Abdürrahîm Dede'nin Hicâz, Hammâmîzâde İsmâil Dede'nin Hüzzâm ve Zekâî Dede'nin İsfahân Âyin-i Şerifleri'nin üçüncü selâmlarının ilk kısımlarındaki Devrikebîr bölümlerinde de nağmeler birinci usûlün bitiminde kesilmeden devam ederek ikinci usûlün sonunda tamamlanmaktadır. Yine daha önce bestelenenlerden Beste-i Kadîm Dügâh ile Kutbünnâyî Osman Dede'nin Uşşâk ve Çârgâh Âyin-i Şeriflerinde Recez, müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün veznindeki beyitlerin aynı usûl ile ve nağmelerin ikişer, her mısraın dörder usûlde tamamlandığı dağılımlarla bestelendikleri görülmektedir. Bubûrizâde Mustafa İtri Efendi'nin Segâh, Musâhib Seyyid Ahmed Ağa'nın Hicâz, Nâsır Abdülbâkî Dede'nin Acembüselik, Ali Nutki Dede'nin Şevkutarab, Zekâî Dede'nin Süzîdil ve Selânikli Necib Dede'nin Süzinâk Âyin-i Şeriflerinde de Remel, fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün veznindeki beyitler aynı usûl ile ve iki ölçüde tamamlanan dağılımlarla bestelenmiştir. Bu eserlerden Bubûrizâde Mustafa İtri Efendi'nin Segâh ve Nâsır Abdülbâkî Dede'nin Acembüselik Âyin-i Şerifleri'nin üçüncü selâmlarının ilk kısımlarındaki Devrikebîr bölümlerinde de nağmeler birinci usûlün bitiminde kesilmeden devam ederek ikinci usûlün sonunda tamamlanmaktadır. Rauf Yektâ Bey, Hüseyin Fabreddin Dede'nin bu bölümdeki olağanüstü uygulamasının heyecanıyla daha önce bestelenen âyin-i şeriflere göz atma ihtiyacı duymamış olmalıdır. Çevikoğlu, Timuçin, Mevlevihânelerin Faaliyette Olduğu Dönemde Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Usûl-Arüz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi, s. 83-576.

454 İnal, Hüseyin Fabreddin Dede'nin pek sevdiği Karcıgar makâmından bestelediği bu

Elde notası bulunmayan eserleri ise,

1. Karcıġar Hafif Kâr⁴⁵⁵

Ey zahm-ı zinde ber-rebâb-ı dilem

2. Bayâti Düyek Şarkı

Enîsim yok, garîbim, bi-mecâlim

3. İsfahân Devrirevân Şarkı

Bir bakışla...?

4. Sûzidil Ağır Düyek Şarkı

Kimse bilmez çektiğim derdi, dil-i cânım bilir

5. ? Şarkı - Söz: Âkif Paşa

Tıfl-ı nâzeninim unutmam seni

olarak sıralanabilir. Yapılacak araştırmalarla Hüseyin Fahreddin Dede'nin bugün adı bilinen ancak notası elde bulunmayan eserlerine ve belki başka eserlerine de ulaşmak mümkün olabilir.

eserini notaya almadığını, ancak bu eserin Zekâizâde Ahmed Efendi'nin kendi elyazısı ile bir nüshasının kızının nezdindeki kütüphanesinde bulunabileceğini söylemektedir. İnal, a.g.e., s. 202.

⁴⁵⁵ Bu bilgi Küçük tarafından, "Âkif Paşa'nın 'Tıfl-ı nâzenim unutmam seni' mısrasıyla başlayan türküsünü besteleyen (...) Hüseyin Fabreddin Dede..." cümlesiyle verilmektedir. Küçük, a.g.e., s. 393.

KAYNAKLAR

Ayvazoğlu, Beřir (2008). *Ney'in Sırrı*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Barkçin, Savaş ř. (2009). *Ahmed Avcı Konuk*. İstanbul: Klasik Yayıncılık.

Çevikoğlu, Timuçin (2010). *Mevlevihânelerin Faaliyette Olduğu Dönemde Bes-telenmiş Mevlevî Âyinlerinin Usûl-Arûz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhure (1997). *Tarih Çevirme Kılavuzu I-II-III-IV-V*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ergun, Sadeddin Nüzhet (1942-1943). *Türk Musikisi Antolojisi I-II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1983). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik* (2. Baskı). İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Heper, Saadettin (1974). *Mevlevî Âyinleri*. Konya: Konya Turizm Derneđi Yayınları.

Hüseyin Fahreddin Dede (2010). *Müntebebât-ı Fabri*, (Hazırlayan: Mehmet Akkuş, Abdülmecit İslamoğlu, Abdurrahman Adak). Ankara: Mevlânâ Kültür ve Sanat Vakfı.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1958). *Hoş Sadâ Son Asır Türk Musikîşinasla-*

ri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı (1934 – 1939). *Mevlevî Ayinleri* VI-XVIII. İstanbul: Feniks Mat., Haşim Mat., Marifet Bas., Halk Bas.

Küçük, Sezai (2003). *Mevlevîliğin Son Yüzyılı* (Birinci Baskı). İstanbul: Simurg Yayınları.

Osmânzâde Vassâf (2006). *Sefîne-i Evliyâ* (Hazırlayan: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, I-V). İstanbul: Kitabevi Yay.

Özalp, M. Nazmi (2000). *Türk Müsikîsi Tarihi* I-II. Ankara: M.E.B. Yayınları.

Öztuna, Yılmaz (2006). *Türk Müsikîsi Akademik Klasik Türk San'at Müsikîsi'nin Ansiklopedik Sözlüğü* I-II. Ankara: Orient Yayınları.

Midhat Bahari Beytur (1879-1971) Son Mevlevi Şeyhi, Şair ve Edip

Emin Işık

Asıl adı Ahmet Midhat, Eyüp sultan Bahariye Mevlevihânesi'ne intisabı ve şiirlerinde “Baharî” mahlasını kullanmış olması dolayısıyla Midhat Baharî diye tanınmış ve öyle anılmıştır. Soyadı kanunu çıkınca, Beytur soyadını almış, Ahmet Midhat Baharî Beytur olmuştur.

Ahmet Midhat, 1879 yılında Eyüp Sultan semtindeki Taşlıburun Sa'diye Dergâhı'nda doğdu. Babası Askerî Mahkeme Başkâtibi Kütahyalı Mehmet Nuri Efendi, anası Sa'diye dergahı şeyhi Süleyman efendinin kızı Fatma Aliye hanımdır. Babasını küçük yaşta kaybettiği için anası ile birlikte dedesi Süleyman efendinin yanında kaldı ve onun terbiyesinde yetişti.

İlkokulu Eyüp Sultan'daki “Dâru'l Feyz-i Hamidî” mektebinde, orta okulu “Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nde” okudu. İdadî (lise) tahsilini, daha sonra Ankara Defterdârı olacak olan ve o sırada Bitlis'te görevli bulunan ağabey'i İsmail Zihnî Bey'in yanına giderek, Bitlis İdadisi'nde tamamladı. İlk dinî bilgilerini dedesinden, Şark dilleri ve edebiyatındaki köklü ve derin kültürünü münevver aile çevresinden ve ailenin seçkin dostlarından edindi. Farsça'yı diğer ağabeyi Mustafa Rafet efendiden ve aynı semtte, komşu tekke olan Bahariye Mevlevihânesi şeyhi, şâir, bestekâr, neyzen ve mesnevihan Hüseyin fahreddin Dede efendi'den, Arapça'yı da Beyazıd dersiâmlarından ve dârülfunun müderrislerinden Hüseyin Avni efendi'den öğrendi. Bu zatın diğer derslerine de devam ederek, medreseden mezûniyet icazetnâmesi, ayrıca gümüş liyakat maddalyası aldı. Devrin sayılı aydınlarından biri olan kayın pederi Mehmed Said efendi'den Arap edebiyatı okudu. Bu ders ilişkisi, daha sonra hocasına damat olma sonucunu doğurdu. Yine o devirde, Sahihî Buharî hafızı olarak tanınan muhaddis Saîd Efendi'den Buharî kıraat eyledi. İlmine ve irfanına hayran olduğu Hüseyin Fahreddin Dede'nin yanında, Mevlevi usûl ve âdâbına uygun olarak çile çıkardı ve semazen oldu. Hâtûniye şeyhi Hüsam efendi'den Mesnevîhanlık icazeti aldı. Konya makam çelebisi Abdulhalim Çelebi'den des-